

Grundlinjen i vor politik - samfundssolidariteten

Taler

Johan Castberg

1 Naar folk er kommet saa langveisfra i dette veir og i saa store flokke, da viser det hvor sterk trangten til at faa kastet lys over de moderne samfundsspørmaale er. Det er et vidnesbyrd av de mange om, at det er gaat op for vort folk, at politikken er noget stort og hellig.

5 Politikken maa ikke gaa op i smaaling kjævl. Dens opgave er en anden: Politikken er, som det er sagt, den høieste form for næstekjærlighet. Men den er ogsaa den høieste og største form for retfærdighet. Politikken er den kilde, som kan samle alle kræfter om det maale, at gjøre livskaarene bedre og lysere for folket i vort
10 land.

Overalt i de civiliserte lande ser vi, at der i de senere aar er en voksende forstaaelse av, at alle i landet staaer med fælles ansvar. Solidaritetsfølelsen er vokset frem. Det politiske liv, de politiske idéer er blit revolutioneret;
15 samfundspolitikken har for en stor del avløst egeninteressernes politik.

Der er en voldsom uro rundt om i landene i vore dager. Den store kapital
20 koncentrerer sig for at slaa under sig mest mulig av det som skulde være rigdomskilder for os alle. Det er samfundets pligt at kontrollere og begrænse den uhyre magt, som ligger i kapitalen, ved alles forenede kræfter. Det krav vil bli sterkere og sterkere med aarene. Vi har paa den anden side arbeiderne, som viser en stadig voksende forstaaelse av sammenslutningens magt. Og tilbøieligheten
25 til at bruke denne magt blir større og større. Enkelte arbeidere - transportarbeiderne t. eks. - har faat en ren monopolmagt overfor os alle; svigter de, kan det bli en hel samfundsfare.

Hvor er veien ut av dette uføre, hvordan skal vi vinde frem til trygge, fredelige

forhold? Vi maa lægge al vor evne ind paa at søke at gi de stridende parter følelsen av ansvaret overfor det hele samfund; de maa lære at forstaa, at svigter de sit arbeide, svigter de sin pligt mot samfundet.

35 Oplysningen gaar stadig frem. Dermed stiger alles krav - ogsaa arbeidernes. Med den økende oplysning har vi skapt en trang til voksende velvære; magter vi ikke at tilfredsstille den trang, er samfundet fallit. De partier, som virker for bedring av de daarligt stillede samfundsklassers kaar, er derfor i sand og god forstand konservative partier; ved at gi alburum for alle evner, vil de sikre en rolig og
40 fredelig utvikling.

Er nu alle fri, er alle nu stillet likt, frit? Nei, der er langt, langt igjen endnu, før vi er naadd frem med grundlinjen i vor politik: Den virkelige frihet og likhet, likhet ved starten, saa det blir mulig for alle dem, som har like evner, til at naa
45 like langt. Den teoretiske frihet er et, den virkelige et andet.

Se skolen: I selve grundlaget er der ingen likhet. Vor skole maa bringes frem saa langt som paa nogen maate mulig. Særlig gir ikke vor landsskole det rette grundlag for et frit, selvstyret land. Vi pligter at bringe langt større ofre; først og
50 fremst er det arbeidernes pligt ikke at sky noget offer for at bringe skolen længre frem, saa alle barn kan komme paa en mer lik fot.

De sociale misforhold er stor i vore dager. Vi ser rigdomme hobes op, luksus og overdaadighet vokser, samtidig som der ligger en ynkelig fattigdom paa bunden av samfundet, - for en stor del forkomne individer som rekrutterer vore
55 fængsler. Og over disse staar et lag av arbeidere, hvis kaar vistnok er bedret, men som føler at de ikke faar det rette utbytte av sit arbeide. Har de ikke ret til at nyde det fulde utbytte av sit eget arbeid?

60 Der arbeides med det problem hele verden over. Som et botemiddel mot den uforsvarlige utbytning har man reist kravet om mindsteløn. I Englands kulindustri har man faat indført lovfæstet mindsteløn; det betyr jo en vældig revolution i et saa konservativt land som England. Ogsaa hos os er der industrigrene, hvor der foregaar utbytning i stor og uhyggelig stil; i
65 hjemmeindustrien arbeides der ofte med en ren sulteløn; samfundet maa ikke længer kunne taale at være vidne til at der er enkelte som lever paa randen av hungersnød.

70 Og man har reist kravet om arbeidernes andel i utbyttet. Det er et spørsmål, som fortjener alvorlig overveielse. - En skarpere arbeiderlovgivning i det hele er et stort samfunnskrav. Vi maa faa større beskyttelse for den menneskelige arbeidskraft, for barn og for kvinder.

75 Ved skridtvis gjennomførelse av sociale reformer vil der skapes større tilfredshet blandt arbeiderne, saaledes at de vil ligge i fred indbyrdes og i fred med samfundet. Mot det maal fører grundtanken i al vor politik.

Vi maa, som jeg før nævnte, begynde med barna. Vi vet, at dødsprocenten for de
80 fattiges barn er dobbelt saa stor som for de rikes. Slegten svækkes ved at mødrene ikke faar den ro de trenger i tiden omkring sin nedkomst. Sykeforsikringen maa omgjøres slik, at den kan yde den fornødne hjelp til barselkvinder. Og der maa sørges for, at mødre kan faa ha sit barn hos sig den første tid. Denne sak burde alle stemmeberettigede kvinder bære frem; de burde
85 gjøre sit til at bedre de fattige mødres kaar.

5-6000 barn fødes hvert aar utenfor egteskap i Norge. Dødelighetsprocenten for disse er tre ganger saa stor som for andre barn. Det vil med andre ord si, at mange barn aar for aar blir dræpt ved mangel paa pleie. Slikt maa ikke taales.
90 Fædrenes ansvar maa skjærpes. Samfundet maa sørge for at disse barn faar far saavel som mor. Og vi maa lære at faa større respekt for en mor. Vi maa lære at forstaa, at det viktigste og helligste et menneske kan ta paa sig, det er at sette et andet menneske ind i verden - naar hun da ogsaa vil ta paa sig det fulde ansvar som følger med.

95

Det er gaat med motstanden mot arbeidet for mer menneskeværdige kaar for alle barn, som det er gaat saa mange andre av vore krav. Ingen av os er andet end mennesker; vi har menneskelige følelser, og vi kan ikke i længden yde motstand mot et saa aabenbart retfærdig krav som dette om de uheldig stillede barn.
100 Mange av høire har nu beseiret alle fordomme; de har latt hjertelaget raade og har sluttet sig til vort arbeide paa dette omraade.

Vi hadde en gang i landet en talrig husmandsstand. Den er utdød nu, for dens kaar var saa ufri, at det var ikke mulig at holde den bundet til jorden. Istedet har
105 vi faat 10 000 nye selveiere i landet ved hjelp av den arbeiderbruk og boligbank, som vi har faat opprettet. Paa dette omraade staar vi dog endnu bare ved begynnelsen. Vi har svære, unyttede rigdomme i vor jord; la os bare lette

adgangen for menneskelig arbeidskraft at slippe til. Jorden kjøpes ofte for dyrt
110 nu, og tilbudet er for knapt. Vi har reist kravet om styrkelse av bankens
virksomhetsevne, om forkjøpsret til den jord, som selges ut av slegten, om
jordbruksundervisning for smaabrukere, om utvidet adgang til at fritas for utlæg
for gjæld, om utvidet laanegrænse m.v.

115 Omsorgen for de gamle er ogsaa en stor samfundssak. Naar folk blir gamle og
deres arbeidsevne slipper op, skal de ikke sættes paa fattigkassen; vi har i mange
aar arbeidet for folkeforsikringen. Det er lyktes høire at faa den sak forkludret.
Utredningen av dette spørsmaal blev under Michelsens regjering mot vor
protest git til en komite, som vi forutsaa bare vilde somle og søle den bort.
120 Folkeforsikringen er en sak, som vi aldrig kan slippe.

I alt vort arbeid skal det gaa som en rød traad: Maalet er et sterkt folk, et tilfreds
folk. Og vi vil ikke gi fra os noget av det vi eier. Vi har i vore naturherligheter
større rigdomme end noget andet land i Europa. Himlens regn, som ved vor
125 naturs beskaffenhet opmagasineres paa fjeldet som hvite kul, er en rigdom, som
vi ikke vil kaste ut som grams for fremmede gribbe. Vi vil ikke gi fra os til den
fremmede kapital det som kan utnyttes til vort fælles gagn. Mot det
ræsonnement, som har git sit utslag i koncessionslovene, har der været sat igang
en kraftig politisk agitation, som har været baaret av de mægtige grupper, som
130 gjerne vil være alene om at skumme fløten av vore naturrigdomme.

Der har været andre folk, ikke et, men mange, som ogsaa har eiet store
naturherligheter, men som har latt fremmede kjøpe dem. De har mistet hele sin
selvstændighet derved; det har været den brutale Nemesis, at hære med kuler og
135 krudt har fulgt den økonomiske invasjon.

Vi vil ha en almengavnlig utvikling av vore naturherligheter. La os stelle os slik,
at ikke den dag kommer, da vi er leilændinger i vort eget land.

140 Det er en usand frase dette, at et folk ikke kan utslettes. Et folk kan virkelig la sig
utslette. Men om det sker, da gaar et helt led ut av menneskeheten, et element i
verdensutviklingen gaar tapt. Derfor er det en pligt ogsaa for et litet folk at
hævde sig selv. Selv om det skulde gaa saaledes, at vi ikke formaadde at slaa en
fiende tilbake, var det dog vor pligt at gjøre alt for at hævde vor selvstændighet.
145 En kraftanstrengelse svinder aldrig sporlost hen; et folk, som kjemper til det
yderste for sin frihet, har ikke gjort et verk, som vil dø; det vil sætte mange gode

merker efter sig.

150 Et folkelig vern vil vi ha, et forsvar frit for ethvert snobberi. Selve folkets sjæl
maa trækkes frem for at vernet kan bli sterkt. Vi maa derfor styrke den del av
officersstanden, som ligger folket nærmest - underofficererne. Utgifterne ved
forsvaret maa fortrinsvis lægges paa de økonomisk sterkes skuldre. Det var en
155 uting, en uklokskap at det nylig lyktes høre ved en fjerdedel av venstres hjelp at
faa væltet en saa stor del av flaaatebevilgningen over paa kontantbeholdningen,
som jo væsentlig er opspart told. Den sterke forsvarsbegeistring hos høre burde
ha git sig utslag i, at de som har de høieste indtægter paatok sig at utrede de
ekstraordinære forsvarspenger. Bli det anledning til det, bør denne feil rettes av
kommende storting.

160

Vort folk svækkes fysisk og moralsk av brændevinstrafikken. Drukkenskap
bærer skylden for en mængde ugjerninger; brændevinet bærer en stor del av
skylden for at vore fængsler er saa fyltd. Selv drastiske forholdsregler bør vi
derfor ikke vike tilbake for for at faa bugt med den skade, brændevinet gjør.

165

Vi tror at utviklingen vil gaa sikrest og hurtigst, om vi bygger paa den
samfundsordning, som er skapt ved arbeide fremover gjennom tiderne. Det
vilde bli en stakket glæde man vilde faa av en revolution; den følges altid av en
met eller mindre sterk reaktion. Gjennemgripende reformer, skapt av det som
170 før er bygget op, er det vi behøver.

Smaalige pirkerier møter os paa alle kanter. La dem pirke! Al smaalighet og alle
nederlag tiltrods vil vor linje og vore saker i det lange løp seire. Selv de som har
bandet, maa bygge vore saker; selv de som har trampet, maa trygge dem. La os
175 ikke høre paa de lyssky mørkeloftsforhandlere, som reiser landet rundt for at
skrømme folk fra den sunde, selvstændige tænkning. La os vise, at vi vet hvad vi
vil, saa vi skrømmer disse agitatorer tilbake.

Møter alle frem og stemmer i den retning, som deres egen overbevisning byr, vil
180 ikke utfaldet av valget være tvilsomt. Demokratiets saker vil seire ved
demokratiets valgseir, og ikke ved en seir for dem, som kanskje er for en sak idag
og mot den imorgen.

185 **Kilde**
Samhold, 1912.

Emneoversigt
Solidaritet

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/grundlinjen-i-vor-politik-samfundssolidariteten>

190

195

200

205

210

215

220